

ЕДГАР АЛЪН ПО ПРЕЖДЕВРЕМЕННОТО ПОГРЕБЕНИЕ

Превод от английски: Георги Славов, 1966

chitanka.info

Има известни теми, наситени с всепоглъщащ интерес, ала прекалено ужасяващи, за да ни послужат за целите на здравомислещата белетристика. Ако не иска да оскърбява или да вдъхва отвращение, обикновеният романтик трябва да ги отбягва. С пристойност се докосваме до тях, единствено когато строгостта и величието на истината ги осветяват и обосновават. Например при описанието на преминаването на Березина^[1], на Лисабонското земетресение, на Лондонската чума, на Вартоломеевата сеч или задушаването на сто двадесет и тримата затворника в „Черната яма“^[2] на Калкута цели да ни разтърси от болезнено удоволствие. В подобно описание обаче вълнува фактът... действителността... историческата случка. Ако то бе плод на въображението, бихме го погледнали просто с отвращение.

Споменах само няколко от най-известните и грандиозни бедствия, отбелязани в летописите, но при тях размерът, не по-малко от характера на самото бедствие, въздейства така живо върху въображението. Не е необходимо да припомним на читателя, че от безкрайния и злокобен каталог на човешките злочестини бих могъл да подбера не един ярък образец, далеч по-наситен с горест в сравнение с кой да е от тези всеобщи бедствия. Истинското нещастие всъщност — истинската печал — е лично, не се разпростира върху другите. И да се благодарим на милосърдния бог, че ужасните изстъпления на страданието поразяват неизменно човека-единица, а не човека-маса.

Да те погребат жив, не ще и съмнение, е най-ужасното от тези изстъпления, което жребият на простосмъртния изобщо би могъл да изтегли. Едва ли някой, който носи разум в главата, би се заловил да отрича, че това не се случва често, дори прекалено често. Пределът, който разграничава Живота от Смъртта, в най-добрия случай е неразличим и обгърнат в мрак. Кой би казал докъде свършва едното и откъде започва другото? Известно ни е, че има болести, при които настъпва пълно прекратяване на всички видими жизнени функции и все пак това „прекратяване“ не е нищо друго освен „временно преустановяване на дейността“, както е правилно да се нарича. Това са само скоропреходни паузи в дейността на неразгадаемия механизъм. Минава известен период и някаква незрима, тайнствена частица отново задвижва чудодейните лостчета и магическите колелца.

Сребърната корда не е била скъсана завинаги, нито пък златният бокал е бил непоправимо разбит. Ала къде междуременно е била душата?

Независимо обаче от неизбежния извод а priori^[3], т.е., че определени причини водят до определени следствия — че добре познатият ни случай на временно преустановяване на жизнените функции напълно естествено би следвало да довежда понякога до преждевременно погребване, — независимо от това схващане, разполагаме с непосредствени примери от медицинската практика и от живота, които доказват, че всъщност са били извършвани не малко погребения от такъв род. Ако се наложи, веднага бих могъл да се позова на стотина напълно автентични случая. Един подобен и крайно необикновен инцидент, подробностите на който може би все още са пресни в паметта на някои от моите читатели, стана не много отдавна в съседния град Балтимор, където предизвика безкрайно силна и тягостна възбуда. Съпругата на един от най-уважаваните граждани — известен юрист и член на Конгреса — била повалена от внезапна и незначайна болест, която объркала напълно изкусните лекари. След дълги страдания тя умряла или поне решили, че е умряла. Впрочем никой не подозрял, нито пък имало причини да подозре, че действително не е умряла. Външно тя носела всички белези, присъщи на мъртвеца. Лицето придобило обичайния изострен и хлътнал вид. Устните станали мраморно-бледи. Очите изгубили блясъка си. Никаква топлинка. Пулсът окончателно спрял. Три дни тялото стояло непогребано, през което време то се втвърдило като камък. Така или иначе, погребението било ускорено поради бързия развой на процеса — предположили, че скоро ще настъпи разложение.

Жената била отнесена в семейната гробница, в която след това цели три години нито веднаж не надникнали. Когато срокът изтекъл, отворили гробницата, за да внесат саркофага... но, майчице, какъв страхотен удар очаквал съпруга, който собственоръчно отворил вратите! Двете крила се отваряли навън и щом ги дръпнал, в прегръдките му изтрополяло нещо в бяло одеяние. Скелетът на жена му, увит в неизгнилия още саван.

Обстойното изследване установило, че два дни след затварянето в гробницата мъртвата се съживила и че отчаяната борба в ковчега станала причина той да се строполи от нишата или поставката на пода, където се разбил, и по такъв начин жената успяла да излезе от него.

Газената лампа, която случайно били оставили в гробницата, намерили съвършено празна — всъщност съдържанието може би се е било изпарило. На най-горното от стъпалата, които водели към злокобното помещение, лежало голямо парче от ковчега, с което жената вероятно се е мъчила да привлече нечие внимание, удряйки по железните врати. Докато се е мъчила така, тя навярно е изгубила свят, а може би и умряла от истински ужас, като при падането ѝ саванът ѝ се заплел о една от железните пръчки, стърчаща от вътрешната страна на вратите. Така и останала, така и тлението я опустошило — права.

През 1810 г. във Франция погребали живо същество — случай, съпроводен от обстоятелства, които достатъчно недвусмислено потвърждават тезата, че истината е по-причудлива от измислицата. Героинята на това събитие била някоя си мадмоазел Виторин Лафуркад, девойка от знатно и богато семейство, надарена с изключителна красота. Сред многобройните ѝ поклонници бил и Жюлиен Босюе, беден litterateur^[4] или журналист от Париж. Неговите дарби и забележителната му хубост привлекли вниманието на богатата наследница, която, изглежда, истински го обичала; ала високият ѝ произход я накарал да го отхвърли и да се омъжи за някой си мосю Ренел, banker и виден дипломат. След сватбата обаче този джентълмен я пренебрегнал, а може би дори и малтретирал. Прекарала няколко злощастни години с него, тя умряла... поне състоянието ѝ дотолкова наподобявало смъртта, че който я видял, останал с твърдото убеждение, че е мъртва. Погребали я — не в гробница, а в най-обикновен гроб, в родното ѝ село. Изпълнен с отчаяние и все още изгарян от спомена за безпределната обич, възлюбленият пристига от столицата в отдалечената провинция, където се намирало селото, воден от романтичното намерение да изрови тялото и за спомен да отреже буйните къдри. Стига гроба. В полунощ изкопава ковчега, открехва капака и тъкмо хваща косите, за да ги отреже, и... отварящите се очи на любимата изведнаж го възпират. Всъщност тя била погребана жива. Жизнените сили не я били напуснали дълго, ласките на любимия я пробудили от летаргията, която погрешно взели за смърт. Обезумял, той я отнесъл в селската странноприемница, където бил отседнал. Употребил някои силни укрепителни средства, които неговите не малки познания по медицина му подсказали. С една дума, съживила се. Познала своя спасител. Останала при него, дордето лека-полека

напълно възстановила здравето си. Нейното женско сърце не било от камък, а последният урок на любовта бил достатъчен, за да го смекчи. И за награда тя го отдала на Босюе. Повече не се и върнала при съпруга си, скрила от него своето възкресение и заедно с любимия си забягнала в Америка. След двадесет години двамата се завърнали във Франция, като мислели, че времето дотолкова е променило лицето на жената и че нейните приятели в никакъв случай не биха могли да я познаят. Обаче сметките им излезли криви, защото още при първата среща мосю Ренел наистина познал жена си и предявил своите права над нея. Тя отхвърлила иска, а и безпристрастният трибунал я подкрепил, като постановил, че необичайните обстоятелства и дългогодишният промеждутък са покрили с давност — не само от гледна точка на справедливостта, но и според закона — неговите съпругески права.

Лайпцигският „Хирургически дневник“, периодично списание с изключителен авторитет и заслуги, което някой американски книготърговец добре би сторил да преведе и преиздаде, отбелязва в един от последните си броеве случай по този проблем, който наистина е потресаващ.

Някакъв артилерийски офицер, човек с гигантско телосложение и желязно здраве, бил хвърлен от буен кон и получил много сериозна контузия на главата, от която веднага изпаднал в безсъзнание; черепът му бил леко пукнат, обаче съмнения за непосредствена опасност не възникнали. Трепанацията минала благополучно. Прелели му кръв, приложили и други от общоприетите мерки, за да го облекчат. Но той постепенно почнал да изпада във все по-безнадеждно състояние на ступор и в края на краищата помислили, че е мъртъв.

Времето било горещо и едва ли не с неприлична експедитивност го погребали в едно от обществените гробища. Погребението станало в четвъртък. В неделя районът на гробищата, както обикновено, бил доста оживен от посетители и някъде към пладне настъпило небивало вълнение, предизвикано от твърдението на един селянин, че дордето седял върху гроба на офицера, съвсем ясно усетил земята да се повдига, сякаш някой отдолу се борел. В началото почти не обърнали внимание на думите му, ала нескритият ужас и неотстъпчивата упоритост, с която той настоявал на своето, най-после постигнали въздействие върху тълпата. Набързо донесли отнякъде лопати и за

няколко минути безсрамно плиткият гроб бил разрит, така че главата на неговия обитател се показала. Привидно той изглеждал мъртъв, а седял почти изправен в ковчега, чийто капак от яростните усилия бил полуповдигнат.

Незабавно го откарали в най-близката болница, където се произнесли, че е още жив, макар и в състояние на задушаване. След няколко часа дошъл на себе си, познал отделни лица, свои приятели, и с откъслечни фрази описал мъките си в гроба.

От онова, което разказал, станало ясно, че около час след като го погребали, бил в пълно съзнание, чак подир това изпаднал в несвяст. Гробът бил зарит доста небрежно, как да е, с извънредно рохка земя, така че в него прониквал малко въздух. Чул стъпките на тълпата над себе си и на свой ред се постарал и другите да го чуят. Изглежда, глъчката в гробищата, заявил той, го изтръгнала от дълбокия сън, ала щом се пробудил, тозчас напълно осъзнал ужасното положение, в което се намирал.

Отбелязано е, че пациентът бързо се поправял и както изглеждало, скоро щял напълно да се възстанови, обаче станал жертва на лекарските опити. Въздействували му с галванична батерия, която неочаквано го довършила, предизвиквайки супериндукция и в резултат — екстатичен пароксизъм.

Като споменах за галваничната батерия, в паметта ми възкръсна всеизвестният и чрезмерно необикновен случай, свързан с нашия проблем, при който въздействието ѝ се оказало средство за съживяването на един млад лондонски адвокат, пролежал погребан в земята цели два дни. Това станало през 1831 г. и предизвиквало на времето истинска сензация, където станело дума за него.

Пациентът, мистър Едуърд Степълтън, починал очевидно от петнист тиф, съпроводен от известни анормални симптоми, които възбудили любопитството на лекуващите го лекари. След привидната смърт те поискали съгласието на приятелите му да го подложат на изследване *post mortem*^[5], но последните не позволили. И както често става при подобен отказ, лекарите решили да извадят от гроба тялото и да го аутопсират на спокойствие, без никой да разбере. Лесно постигнали споразумение с една от многобройните шайки похитители на трупове, от каквито Лондон гъмжи; на третата нощ след

погребението мнимият труп бил изровен от гроба, дълбок осем стъпки, и докаран в операционната на някаква частна болница.

Като направили разрез на коремната област, здравият и неразложен вид на трупа навел хирурзите на мисълта да прибегнат до галваничната батерия. Започнали да правят опити един след друг, но без никакъв видим ефект — всички били безрезултатни, с изключение на един-два, когато в по-ярка степен се проявили конвулсивни реакции, като че симптоми на жизненост.

Станало късно. Почти се зазорявало вече, когато най-последно решили, че ще бъде по-целесъобразно веднага да продължат дисекцията. Някакъв студент обаче особено много държал да изпробват неговата теория и настоял да въздействуват върху един от гръдните мускули с батерията. Направили груб разрез и щом жицата се докоснала, пациентът с бързо, ала напълно лишено от конвулсии движение станал от операционната маса, направил няколко крачки досред залата, огледал се неспокойно в продължение на няколко секунди и... проговорил. От онова, което казал, никой нищо не разбрал, но все пак — произнесени думи и ясно учленени срички. След като изрекъл думите, тежко се строполил на пода.

Няколко минути всички били парализирани от ужас... но спешността на случая ги накарала скоро да си възвърнат самообладанието. Убедили се, че мистър Степълтън е жив, макар и в безсъзнание. Поднесли му етер, той дошъл на себе си и бързо се възвърнал към здравето и приятелите си... но подробностите около оживяването му държали в тайна до момента, когато сметнали, че вече няма опасност от повторно заболяване. Можете да си представите почудата... възторженото изумление на другарите му!

Най-вълнуващото, най-странното от целия случай обаче се заключава в разказа на самия мистър С. Той заявил, че нито миг не е губил напълно съзнание... че смътно и неясно схващал какво става с него от момента, когато лекарите го обявили за *мъртъв*, до припадъка на пода в болницата. „Жив съм“ — това били неразбираемите думи, които (след като се досетил, че е попаднал в залата за дисекции) се помъчил да изрече с нечувани усилия.

Извънредно лесно е да умножа броя на историите от подобен род, но ще се въздържа, защото всъщност не е необходимо да излагам повече от тях, за да потвърдя факта, че преждевременните погребения

действително стават. Когато се замислим колко рядко имаме възможност да ги установим, поради самото естество на случая, неизбежно би следвало да приемем, че те наистина *нерядко* стават, без ние да разберем. Наистина едва ли има гробище, в което при разкопки — по каквито и да било причини — да не са намирали често скелети във всевъзможни пози, будещи най-ужасни предположения.

Предположението е ужасно наистина, уверявам ви... ала далеч по-ужасна е участта! Без колебание бихме могли да заявим, че *няма* по-ужасен край от погребението преди смъртта — край, на който с такава лекота се удава да причини върховното телесно и душевно терзание. Непоносимата тегота в дробовете... зловонните изпарения от влажната земя... пристегнатият саван... безжалостната прегръдка на тясното ложе... мракът на абсолютната Нощ... мълчанието, подобно море, което ни е погълнало... незримото, ала осезаемо присъствие на Победителя-Червей... и всичко това съпроводено от мисълта за въздуха и тревата отгоре, от спомена за скъпите другари, които на криле биха долетели, за да ни избавят, стига да знаеха участта ни, и от съзнанието, че за тази участ те *никога* няма да узнаят... от мисълта, че нашият лих жребий е жребият на истинските мъртъвци... и всички тия разсъждения, казвам ви, довеждат сърцето, което все още пулсира, до такъв страхотен и чрезмерен ужас, че и най-дръзновеното въображение неминуемо би се вцепенило пред него. Не познавам нищо по-мъчително на тая земя... не бихме могли дори наполовина да си представим по-чудовищни изтезания и в най-бездънните глъбини на преизподнята. Затова и всички разкази на тази тема будят най-дълбок интерес — интерес, който, въпреки благоговейната страхопочит към самата тема — както по характер, така и по достойнство, — зависи напълно от убеждението ни, че предметът на разказа е *истината*. Онова, което сега ми предстои да опиша, е извлечено от моите собствени, фактически познания... от моя собствен жизнен опит.

От няколко години страдах от пристъпи на съвсем необичайно неразположение, което лекарите се споразумяха, да нарекат каталепсия^[6], по липса на по-определен термин. Макар преките и косвени причини, както и действителната диагноза да са все още загадка, видимият и ясно изразен характер на болестта е достатъчно обстойно изследван. Нейните разновидности, изглежда, се заключават предимно в степените. Понякога пациентът изпада само за ден, а дори

и за по-кратък период в нещо като дълбока летаргия. Изгубва съзнание и външно остава неподвижен, обаче пулсът продължава да се напипва, забелязват се и следи от телесна топлина, руменината по бузите все още слабо личи, а при поднасяне на огледало до устните можем да установим забавената, неравномерна и колеблива дейност на дробовете. Друг път трансът трае със седмици... дори месеци; и при най-внимателен преглед, с помощта на най-строги медицински анализи, не бихме успели да констатираме съществена разлика между сегашното състояние на болния и онова, което се смята за абсолютна смърт. Обикновено следните факти най-често и единствено спасяват болния от преждевременно погребение — приятелите му знаят, че дотогава е бил обект на каталепсия, и най-вече съмнението, породено от липсата на външни белези на разложение. За щастие болестта се развива постепенно. Първоначалните прояви, макар и едва забележими, са недвусмислени. С течение на времето припадъците стават все по-типични и по-типични, всеки следващ е по-дълготраен от предишния. И тъкмо тук се крие главният залог, че болният няма да бъде преждевременно погребан. Нещастникът, чийто *пръв* пристъп се отличава с изключително остър характер — нещо, което рядко се наблюдава, — почти неминуемо е обречен да бъде погребан жив.

Моят случай не се различаваше с нищо по-съществено от описаните в медицинската литература. Понякога без видими причини постепенно изпадах в състояние на полусинкоп или полуприпадък; и в това си състояние, без болка, лишен от способността да помръдна или, по-точно казано — да мисля, обаче запазил притъпеното летаргично съзнание за живота и за присъствието на онези, които заобикаляха моята постеля, оставах, докато болестната криза внезапно не ме върнеше към пълно съзнание. Друг път пристъпът ме покосяваше неочаквано и безвъзвратно. Прилошаваше ми, вдървявах се, тръпки ме побиваха, свят ми се завиваше и в същия миг, омаломощен, припадах. Следваха седмици на пустота, мрак и безмълвие — всемирът се превръщаше в Нищо. По-съвършено небитие не би могло да съществува. От подобни пристъпи обаче се възстановявах на етапи — колкото по-ненадейно ме бяха повалили, толкова по-бавно идвах на себе си. Също както денят се съзорява за самотния и безприютен просяк, който се скита из улиците в безкрайната безлюдна зимна

нощ... също тъй мудро... също тъй морно... също тъй ободряващо се възвръщаше светликът на душата ми.

Като изключим предразположението ми да изпадам в транс, здравето ми, изглежда, бе добро; при това не бях в състояние да забележа, че то е засегнато от взимащата надмощие болест — поне дотогава, докато не обърнах внимание на идиосинкразията при обикновения *сън*, която можеше да mine за свръхвъзбуда. Отворех ли очи след дрямка, никога не ми се удаваше веднага да възвърна напълно сетивата си и всеки път в продължение на минути оставах така — всецяло объркан и в недоумение; всички ментални способности и поспециално паметта се намираха в състояние на абсолютна задръжка.

В онова, което ме измъчваше, нямаше и следа от физическа болка — само безкрайни душевни терзания. Във въображението ми нахлуха мъртвешки образи. Почнах да приказвам за „червеи, гробове и епитафии“. Обсебиха ме размишления за смъртта, а представата за преждевременното погребение неотстъпно държеше съзнанието ми в плен. Денем и нощем ме преследваше пъклената Гибел, която ме застрашава. През деня мъчителните ми помисли бяха чрезмерни, ала през нощта — непоносими. Щом злокобният Мрак обгърнесе Земята, от ужаса на всяка мисъл потреперах — потреперах като тръпнещите пера на катафалка. И когато цялото ми Същество откажеше повече да устоява пред бдението, пак се борех да не би да се поддам на съня, защото, като си припомнех, че пробуждайки се, бих могъл да се намеря в гроба, тръпки ме побиваха. А когато най-сетне потънех в дрямка, тутакси се втурвах в света на привиденията, над който неизменната Представа за небитието пърхаше с огромните си черни криле, засенящи всичко, подтискащи всичко.

От неизброимите зловещи образи, които ме гнетяха в сънищата, избрах един-единствен, за да го опиша. Струва ми се, бях изпаднал в каталептичен транс, по-продължителен и по-дълбок от друг път. Изведнаж ледена ръка ме докосна по челото и нетърпелив, гъгнив глас пошушна в ухото ми: „Стани!“

Надигнах се. Непрогледен, всепоглъщащ мрак. Не можех да различа силуета на онзи, който ме разбуди. Не можех и да си припомня ни по кое време бях изпаднал в транс, ни мястото, където се бях строполил. И дордето седях така — неподвижен, погълнат от усилието

да събера мислите си, студената ръка яростно ме сграбчи за китката, сърдито ме раздрусна, а гъгнивият глас повтори:

— Стани! Не ти ли заповядах да станеш?

— Но кой си ти? — попитах аз.

— Там, в селенията, които обитавам, аз нямам име — скръбно отвърна гласът, — бях смъртен, сега съм прокълнат дух. Бях безжалостен, сега преливам от състрадание. Нима не усещаш как цял се треса? Зъбите ми тракат, когато говоря, ала не от вледеняващия студ на нощта... на безкрайната нощ. Ужасът е непосилен. Как можеш да спиш спокойно? Покой нямам от воплите на тия чрезмерни мъки. Тези гледки не са по силите ми. Казвам ти, стани! Ела с мен навън в Нощта — да разтворя гробовете пред очите ти. Нима гледката не е печална?... Виж!

Погледнах, а невидимият силует, който продължаваше здраво да стиска китката ми, накара гробовете на цялото човечество да се отворят и от всеки гроб просветна фосфоресциращото мъждукане на тлението; тъй успях да надникна в най-потулените кътчета и там съзрях увити в савани трупове, потънали, заедно с червеите, в печален и тържествен унес. Но — уви! — онези, които наистина спяха, бяха малко, с много милиони по-малко от другите, които изобщо не бяха склопили очи; отвред долиташе слаб шум от боричкане — всеобщ и безутешен уплах; от гълбините на безбройните ями се разнасяше прискърбно шумолене от саваните на погребаните. А от ония, които привидно почиваха спокойно, забелязах, че мнозина, мнозина бяха променили, повече или по-малко, вдървеното и неудобно положение, в което първоначално са били положени в гроба. И дордето втрещено се вирах, гласът отново ми каза:

— Нима не е... о, *нима не е* печална гледка?

Ала преди да успея да намеря думи за отговор, силуетът отпусна китката ми, фосфоресциращото сияние угасна, гробовете се затвориха с неочаквана сила — от тях продължаваха да долитат безредни и отчаяни вопли, а гласът отново повтори:

— Нима не е — о, господи! — *нима не е* безумно печална гледка?

Подобни фантастични видения, които ме спохождаха нощем, почнаха да оказват неимоверно силно влияние със своя ужас и върху часовете, когато бодърствувах. Нервите ми съвсем се разстроиха, превърнах се в плячка на непрестанно връхлитащи страшилища.

Опасявах се да яздя, да се движа пеш, изобщо въздържах се от всякакви забавления, които биха ме отдалечили от дома. Всъщност нямах смелост да се откъсна от непосредствената близост на ония, които знаеха, че съм предразположен към каталепсия, да не би, изпадайки в някой от обичайните пристъпи, да ме погребат, преди да са успели да установят действителното ми състояние. Усъмних се в грижите, във верността на най-скъпите си приятели. Ужасявах се, че при транс, който би продължил повече от обикновено, у тях би могло да надделее убеждението, че изобщо няма да дойда на себе си. Понеже им струвах не малко тревоги, стигнах дори още по-далеч, боях се, че с радост биха могли да се възползват от всяка по-дълготрайна атака, като достатъчно извинение, за да се избавят завинаги от мен. Напразно се мъчеха да ме уверяват с най-тържествени обещания. Карах ги да ми се кълнат в най-светото им, че в никакъв случай няма да ме погребват, дордето не се разложи така, че да не могат повече да ме държат. Но дори и след това вледеняващите ме опасения не искаха да се вслушват в никакви доводи... отхвърляха успокоенията. Оплетох се в цял низ старателно обмислени превантивни мерки. Покрай другото наредих да преустроят семейната гробница така, че без особени усилия да се отваря отвътре. Най-слабият натиск върху един дълъг лост, който се проточваше далече навътре в гробницата, би накарал железния портал широко да се разтвори. Наредих също така да има свободен достъп на въздух и светлина, както и удобни вместилища за храна и вода в непосредствена близост до ковчега, предназначен да приеме тялото ми. Самият ковчег бе облицован с мека и топла материя, капакът бе проектиран съобразно сводестия принцип, като в добавък имаше пружини, така прикрепени, че и най-лекото движение на тялото би се оказало достатъчно, за да го отвори. Независимо от всичко върху покрива на гробницата окачиха грамадна камбана, въжето на която се предвиждаше да бъде прокарано през отвор в ковчега и вързано за едната ръка на трупа. Но — уви! — каква полза да дебнеш Съдбата си? Дори и тези изкусно обмислени предпазни мерки не биха били в състояние да спасят от най-ужасни мъки онзи, когото жив са погребали — прокълнатия, предопределен да понесе жребия на тези мъки!

Веднаж, след дълго безсъзнание, настъпи момент — както и порано често е имало подобни моменти, — в който пред мен почна да просветва първото слабо и неопределено чувство, че съществувам.

Бавно, с костенурчи ход, пристъпяше немощната сива зора на деня, в който душата ми отново щеше да се пробуди. Смъртно безпокойство и вцепенение. Апатична, продължителна, тъпа болка. Нито желание... нито надежда... нито усилие. После, след доста време, звън в ушите; а след още много, много време — бодежи и тръпки в крайниците; сетне, сякаш цяла вечност на сладостен покой — пробуждащите се сетива се помъчиха да стигнат до мисълта; подир това отново за малко се гмурнах в небитието и накрая — отведнаж се опомних. Най-напред потръпна единият клепах и миг след туй електрически шок — смъртен, непреодолим, — който изсмуква кръвта от слепоочията и на порои я отпраща връз сърцето. И едва тогава първото по-определено усилие да мисля. И едва тогава първото напъгане да си припомня. И едва тогава случайна и мимолетна сполука. И едва тогава паметта дотолкова си възвърна контрола, че до известна степен осъзнах в какво състояние се намирам. Разбрах, че не се пробуждам от обикновен сън. Спомних си, че бях изпаднал в каталепсия. И едва тогава — сякаш океан връхлетя отгоре ми — онази единствена злокобна Гибел... онази единствена прокобна и всеподтискаща ме представа сграбчи разтреперания ми дух.

В продължение на няколко минути, след като това видение ме обсеби, останах неподвижен. И защо? Не можех да събера смелост да помръдна. Не се осмелявах да направя усилието, което трябваше да ме убеди каква е участта ми... а и нещо в сърцето ми нашепна: „Така е, положително е така!“ Отчаяние — подобно на което никаква злочестина не би могла да предизвика, — отчаяние единствено ме принуди след дълга нерешителност да повдигна натежалите клепахи. Повдигнах ги. Мрак... непрогледен мрак. Знаех, че пристъпът е свършил. Знаех, че кризата на болестта отдавна е преминала. Знаех, че напълно вече съм възвърнал зрителните си способности — и все пак мрак... непрогледен мрак... напрегнатият, абсолютен, безпросветен мрак на Нощта, възцарила се во веки веков.

Помъчих се да извикам и при опита устните и пресъхналият ми език конвулсивно замърдаха... ала ни звук не се отскубна от хлътналите дробове, които, притиснати като че от тежестта на срутила се планина, ведно със сърцето се запъхтяваха и пулсираха при всяка с труд и силом изтръгната глътка въздух.

При напрежението да извикам движението на челюстите ми подсказа, че са привързани, както обикновено постъпват с мъртъвците. При това усетих, че лежа върху нещо твърдо; отстрани също така нещо твърдо здраво ме притискаше. Дотогава не се бях осмелил да помръдна крайниците си, но тозчас яростно разперих ръце — те лежаха скръстени върху гърдите ми. Удариха о нещо яко, дървено, похлупило ме цял на не повече от шест инча над лицето ми. Не можех вече да се съмнявам — най-после ме бяха положили в ковчег.

И тогаз, сред всичките безпределни неволи, като херувим кротко пристъпи *надеждата*... спомних си за предохранителните мерки. С гърч и спазмодичен напън насилих капака да се отвори — не се поддаде. Опипах китките си, да потърся въжето на камбаната — нямаше го. И тоз миг Утешителката-Надежда завинаги отлетя и още по-жестоко Отчаяние победоносно ме премаза — защото не можех да не забележа липсата на меката облицовка, за която така старателно се бях погрижил, и после силният своеобразен мирис на мокра земя неочаквано прониза ноздрите ми. Заключение не бе по силите ми. *Не* бях в гробницата. Припаднал съм далеч от дома... сред чужди хора... кога и как — не успях да си припомня... те, значи, са ме погребали като псе... закопали са ме в нищо и никакъв ковчег... и са ме зарили дълбоко, дълбоко и навеки в най-обикновен и безименен *гроб*.

А когато това ужасяващо убеждение насила си проправи път до най-потайните кътчета на душата ми, отново се помъчих да извикам. При втория опит успях. Продължителен, обезумял и безкраен ни писък, ни стон на агония проеча низ селенията на подземната Нощ.

— Хей! Ехе-е-ей, я стига! — чу се груб глас в отговор.

— По дяволите, какво става пък сега? — попита втори.

— Я излизай оттам! — обади се трети.

— Какво искаш да кажеш, като си се размяукал по тоя начин, сякаш си дива котка? — подзе четвърти; и при тези думи цяла шайка грубияни най-безцеремонно ме сграбчиха и няколко минути ме разтърсваха. Не ме изтръгнаха от дълбокия унес... защото, когато изкрещях, бях напълно буден... ала всецяло ми възвърнаха паметта.

Това преживяване се случи близо до Ричмънд, щата Вирджиния. Заедно с един приятел бяхме предприели ловна експедиция на няколко мили надолу по крайбрежието на Джеймз Ривър. Нощта се спусна и ни настигна буря. Кабинката на малък шлеп, закотвен срещу течението и

натоварен с градинска пръст, ни предложи единствения подслон, на който можехме да разчитаме. Нямахме друг избор и прекарахме нощта на борда. Спах в една от двете каюти на плавателния съд — едва ли си струва да описвам каютите на шестдесет-седемдесеттонните шлепове. В тази, която аз заех, нямаше изобщо никакво легло. Широка бе най-много осемнадесет инча. Височината от пода до палубата горе — пак толкова. С извънредно голям труд се набутах вътре. И въпреки всичко спях непробудно, а цялото видение — защото това не бе нито сън, нито кошмар — беше естествена последица от положението, в което лежах... от обичайния обременен ход на мисълта ми... от трудността — нали споменах вече за нея, — с която идвах на себе си и поспециално, с която възвръщах паметта си след всяко пробуждане. Хората, които ме разтърсиха, бяха от екипажа на шлепа и няколко работника, наети да го разтоварват. Мирисът на земя, който усетих, се носеше от самия товар. Превръзката на челюстта се оказа копринената носна кърпа, с която си бях вързал главата по липса на обикновена нощна шапчица.

Мъките, които понесох обаче, бяха несъмнено съвършено равностойни, съвсем същите, каквито изпитва в действителност онзи, когото жив са погребали. Страхоти... невъобразимо отвратителни... ала Злото винаги ражда Доброто — защото тяхната чрезмерност породи в душата ми неочакван обрат. Духът ми укрепна... успокои се. Заминах за чужбина. Заех се най-усърдно да правя гимнастически упражнения. Дишах чистия поднебесен въздух. Почнах да мисля за друго, не за Смъртта. Захвърлих далече от себе си медицинските книги. Изгорих Бъкън^[7]. Престанах да чета „Нощни мисли“^[8] и разните му там високопарни измишльотини за гробища... и вампири... *също като тия, които описах.* С една дума, станах нов човек, заживях истински човешки живот. От онази паметна нощ завинаги се простих с гробовните предчувствия, а ведно с тях изчезна и каталептичното неразположение, на които то навярно бе по-скоро следствие, отколкото причина.

Има моменти, когато дори и за трезвото око на Разума нашият печален Човешки свят би могъл да заприлича на Преизподнята... но човешкото въображение не е Кратос^[9], та безнаказано да се спуска в нейните бездни. Уви! На зловещия легион задгробни ужаси не е възможно да погледнем като на фантасмагории... а, подобно

Демоните, съпътстващи Афразиаб^[10] при пътешествието му надолу по течението на Оксус^[11], трябва да ги приспим, иначе те ще ни разкъсат... не бива да смущаваме съня им, иначе ще станем тяхна жертва.

[1] Река в европейска Русия, прочула се при паническото отстъпление на Наполеоновите войски (26–29.XI.1812 г.). — Б.пр. ↑

[2] „Черната яма“ в Калкута — затворът във Форт Уилям (европейската част на града), където през 1756 г. били хвърлени 146 англичани пленници, за една нощ 123-ма от тях умрели от задушаване. — Б.пр. ↑

[3] По принцип; предварително (лат.). — Б.пр. ↑

[4] Литератор (фр.). — Б.пр. ↑

[5] След смъртта (лат.). — Б.пр. ↑

[6] Катаlepsия (гр.) — дълготрайни тонични свивания на цялата волева мускулатура, които се явяват припадъчно със загубване или полузагубване на съзнание; симптом при истерия, тежка меланхолия и др., а също и при хипнотично състояние. — Б.пр. ↑

[7] Уилям Бъкън (1729–1805) — шотландски лекар, автор на широкоизвестната на времето си книга „Домашна медицина или Домашен лекар“. — Б.пр. ↑

[8] „Нощни мисли“ — „Жалба или Мощни мисли за живота, смъртта и безсмъртието“, дидактична поема от английския поет Едуард Йънг (1683–1765). — Б.пр. ↑

[9] Кратос (мит.) — гръцко алегорично божество, олицетворяващо силата. — Б.пр. ↑

[10] Афразиаб — турански цар, воювал против Иран; един от героите в поемата на Фирдоуси (933–1021) „Шах наме“ („Книга на царете“), персийска епопея, предаваща в сбита форма иранските легенди. — Б.пр. ↑

[11] Оксус или Окс, древното име на р. Аму-Дария. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.